

Připomínky k návrhu hodnocení VaV mezirezortní pracovní skupiny (MPS) při RVV

Š. Jurajda, L. Lízal, D. MÜNICH, L. Dušek
CERGE-EI, společné pracoviště Univerzity Karlovy a AV ČR
Srpen 2007

1. Absence analýz a nevhodné využití domácích odborníků

Hodnocení VaV, na které má být navázáno financování vědy, by mělo představovat motivační mechanismus, který by vedl českou vědu k mezinárodní konkurenceschopnosti. Zcela souhlasíme s tím, že využití objektivních externích měřítek kvality (IF) nabízí šanci vyhnout se hodnocení „peer review“, které v malé zemi jako je ČR často nefunguje. Hodnocení výstupů by ale mělo odrážet situaci každého oboru a rozložení špičkových výstupů přes typy publikací ve světě. Namísto toho se návrh přizpůsobuje realitě současného neuspokojivého stavu, tj. nekonkurenceschopnosti mnoha oborů české vědy, kterou navržený systém zakonzervuje („když se tam dnes produkují jen knihy, tak musíme oceňovat knihy“). Návrh nedostatečně vychází z mezinárodní akademické publikační praxe. Je spíše výsledkem vyjednávací síly zájmových akademických skupin v ČR. Návrhu MPS chybí podkladové analýzy, které by odůvodňovaly nastavení bodových vah. Odborné komise, které návrhy tvoří, pravděpodobně nemají předem daný opěrný princip srovnání pomocí kterého by se alternativní návrhy poměřovaly (viz i bod 3 níže).

Řešení: Způsob hodnocení vědy a jeho parametry by měl do značné míry vycházet z analýz *světových* špiček (osob a institucí) pro jednotlivé obory, nikoliv pouze odrážet zájmy domácích oborů, tak jak ho nutně reprezentují odborné komise při RVV. V žádné firmě na světě si zaměstnanci neurčují hodnotící měřítko, podle kterých budou placeni. V každém případě je nutné aby byl systém hodnocení (jak uvnitř tak i mezi obory) RVV analyticky *zdůvodněn*, jinak bude jeho nastavení vždy terčem oprávněné kritiky.

2. Zabudovaná inflační spirála odměn za publikace bez měřítek kvality

Zásadní chybou navrhovaného systému je použití stejného principu bodového hodnocení, tj. „body za kus“, pro dva zásadně odlišné typy výstupů: těch s existujícím měřítkem kvality (IF časopisů) a těch bez takového měřítka (knih). Navržený systém povede k inflaci knih s nízkou kvalitou. U IF výstupů to nehrozí protože inflaci „bodů“ brání nezávislé redakční rady časopisů zodpovědné za udržitelné renomé časopisů. Redakce mají dostatečně silný zájem korektně hodnotit a udržet kvalitu. IF časopisu proto dobře koreluje s kvalitou a náročností výroby článků. Naopak inflaci bodů vydáváním knih nízké kvality nebude bránit téměř nic. Začne se vyplácet vydávání nekvalitních knih samonákladem. To, že dnes knih oproti článkům až tak moc neprodukuje se s novou finanční motivací výrazně změní. Protože kromě profesur budou knihy přinášet i peníze, dojde k inflační produkci pseudo-knih a to bude odsávat prostředky na skutečně kvalitní výzkum, ať už v podobě článků nebo kvalitních knih. MPS je si problému zřejmě vědoma, což je znát ze snížení bodového ohodnocení sborníků, ale skupina a zřejmě i celá RVV nerealisticky očekává, že kontroly zařazení knih do RIVu zabrání přejmenování sborníků a skript na knihy, a podceňuje finanční motivační efekt navrženého systému. Definice knihy, tak jak ji uvažuje návrh MPS, pracuje především s přiřazením ISBN, což má minimální vztah ke kvalitě vědeckého obsahu a není akademicky kontrolovatelné.

Řešení: Do systému je třeba zabudovat stavidla „inflace“ bodových výstupů. Ideální by bylo vydělit specifické obory, kde jsou knihy základním typem výstupů (např. historie) a financovat je nadále systémem mezinárodního „peer review“. Pokud to není možné, je třeba předem stanovit *maximální počet* knih (peněz) v jednotlivých oborech, jinak se systém dostane do spirály, kde obory s vysokou bodovou hodnotou knih strhnou neúměrně velkou část bodů a peněz. Další možností jsou „grantové“ soutěže o přidělení bodové hodnoty knih jen vybraným publikacím, kde by hodnotící komise za např. celou skupinu sociálních věd čelila nějakému předem stanovenému rozpočtovému omezení. Podobně je důležité omezit (výčtem) počet recenzovaných časopisů bez IF, které mají nárok na bodové hodnocení. Definice knihy by minimálně měla vycházet například z dostatečně vysokého nákladu (jinak nelze očekávat akademický dopad) a z renomé nakladatelství.

3. Chybná normalizace oborových IF

Důležitý detailní problém je v tom, že navrhovaný systém se snaží pomocí jedné nebo dvou sad bodových vah ošetřit jak (i) různou kvalitu různých typů výstupů uvnitř jednotlivých oborových skupin, tak (ii) celkové rozdíly v kvalitě a kvantitě výstupů mezi oborovými skupinami. To nutně vede k významným chybám v hodnocení, pro chování vědců důležitým a zároveň neospravedlnitelným:¹

(a) Jak MPS sama zdůrazňuje, různé typy oborů vyžadují různé váhy výstupů při srovnání např. knih a článků v IF časopisech. Jenže různé obory mají také významně různý poměr mezi IF nejlepších časopisů a mediánem IF. To má za následek jednak zvýhodnění kvalitních publikací některých oborů, ale také relativní znevýhodnění kvalitních IF publikací vůči knihám v oborech, kde je tento poměr malý.²

(b) Dalším potenciaálně důležitým faktorem je četnost publikací špičkových vědců v různých oborech v kvalitních časopisech. Použití stejných vah pro jednotlivé detailní obory vede k různé celkové hodnotě bodů (peněz) u stejně kvalitních výstupů v různých oborech.

Řešení: Místo normalizace IF oborovým mediánem, nabízí se obdobně jednoduché rozdělením časopisů uvnitř oborů podle percentilového (či decilového) pořadí. Finanční ohodnocení nejlepšího chemického časopisu by tak bylo stejně vysoké jako u nejlepšího ekonomického časopisu. Nastavení absolutní výše oborově specifických vah různých typů výstupů je pak nutné upravit tak, aby pro srovnatelně kvalitní složení a kvantitu výstupů nenastaly výrazné rozdíly v celkové bodové hodnotě výstupů za jednotlivé obory. Např. je možné spočítat rozdíl v bodové hodnotě výstupů několika předních srovnatelně kvalitních kateder z USA či EU za každý jednotlivý obor a upravit váhy tak, aby pro tyto katedry vyšly podobné celkové výstupy za jednotlivé obory. Jako další námět je možné tyto oborové kalibrace přizpůsobit i rozdílům v platech (atraktivnosti) jednotlivých oborů ve světě. To je důležité z pohledu schopnosti různých oborů vědy v ČR přilákat i zahraniční odborníky nebo občany ČR, kteří mají zahraniční doktoráty.

¹ Maximálně spravedlivé nastavení systému je nutnou podmínkou jeho úspěšného fungování. Profesionální přístup i s jeho většími náklady se tu vzhledem k dopadům na efektivnost miliard výdajů na VaV vyplatí.

² Např. v oboru ekonomie se opravdu kvalitní výzkumy nachází v rozmezí 2x až 3x nad mediánem IF tohoto oboru, což je mnohem menší poměr než např. v chemii (srovnej IF *Nature*). Aby se obor ekonomie uživil, bude publikovat více knih a to mu možná přinese více prostředků než chemii. To je ale špatná motivace.